

ዳኞች፡- ሐገሥ ወልዱ

ዳኝ መላኩ

ተሻገር ገ/ስላሴ

አልማው ወሌ

ዓለ. መሐመድ

አመልካች ፡- ሂጦስ የገበሬዎች የህ/ሥ/ማህበር - የቀረበ የለም

ተጠሪ ፡- የመሥራቅ ዱቄትና ፋብሪካ - “

መዝገቡ የተቀጠረው ለጉዳዩ አወሳሰን እንዲረዳ ይቅረብ የተባለው የሥር የመጀመሪያ ደረጃ መዝገብ ቁጥር 6059 አለመቅረቡን አስመልክቶ ተገቢውን ትዕዛዝ ለመስጠት በሚል ነጠር፤ ይሁን እንጂ ይኸው መዝገብ ዘግይቶም ቢሆን የቀረበ ስለሆነ ጉዳዩን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍርድ

ይህ የሰበር ጉዳይ የቀረበው ግራ ቀኝ እንደአደረጉት የስንዴ ሽያጭ ውል ሳይፈፀም የቀረው በየትኛው ተዋዋይ ወገን ጉድለት ነው የሚለውን ነጥብ በውሉ ከተመለከተው የሻጭና የገዥ መብትና ግዴታ፤ ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች እና ግራ ቀኝ ስለጉዳዩ ካቀረቡት ክርክርና ማስረጃ አንጻር ለይቶ ከሚያስከትለው ውጤት ጋር ተገቢውን ዳኝነት ለመስጠት ሲባል ነው።

ለዚህ የሰበር ጉዳይ መነሻ የሆነው የአሁን አመልካች የሂጦስ ገበሬዎች የህ/ሥ/ማህበር ያቀረበው ክስ ሲሆን፤ ይዘቱም

ታህሳስ 26 ቀን 1997 ዓ.ም በተደረገ የስንዴ ግዥና ሽያጭ ውል መሠረት በየጊዜው ለማስረከብ ከገባነው 4000(አራት ሺህ) ኩንታል ስንዴ ውስጥ እስከ ጥር 27 ቀን 1997 ዓ.ም ድረስ በድምሩ 1020(አንድ ሺህ ሃያ) ኩንታል አስረክበናል። ለዚህ ለተረከበው ገዥ ዋጋውን አልከፈለም። እኛም የማስረከቡን ተግባር በማቆም ክፍያ እንዲፈፀም ብንጠይቀው እንደጥያቄው ባለመፈፀሙ ርክክቡ ዘገየ። የስንዴም ዋጋ በነዳጅ ዋጋ ጭማሪ የተነሣ ጨመረ። ይህንም የስንዴ ዋጋ ጭማሪ እራሱ በሰጠን ማስታወቂያ ጭምር አረጋግጧል። ስለሆነም በእራሱ የክፍያ ግዴታ ባለመፈፀም ተግባር ውሉ ቀሪ ሆኖ ላስረከብነው የስንዴ ዋጋ ብር 168,300(አንድ መቶ ስድሳ ስምንት ሺህ ሦስት መቶ ብር) ከእነ ወለዱ ጋር ይክፈል የሚል ነው። የአሁን ተጠሪ በተከላከለበት የሰጠው መልስ የክፍያ ጥያቄ አቅርቦ አልተከለከለም። ውሉ ከተደረገበት ስንዴውን እስከሚያስረክብበት ድረስ የነዳጅ ዋጋ ጭማሪ አልተደረገም ለማስረከብ ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት አልቻልኩም በማለት የገለፃቸው ምክንያቶች በህጉ መሠረት እንደአቅም በላይ የሆኑ ምክንያቶች አይቆጠሩም። ስለሆነም ስንዴውን

ለማቅረብ እንቢተኛ ሆኖ ያስረከበውን ስንዴ ዋጋ ክፍያ ጥያቄ ተቀባይነት የለውም በማለት መልሷል።

እንደገናም የተከላሽ ከላሽ ሆኖ ተከላሽ እንደውሉ ለማስረከብ በገባው ግዴታ መሠረት ባለማስረከብ ባልተረከብነው 2980 ኩንታል ልክ የስንዴ ዋጋ በዚያው ጭማሪ የብር 447,000(አራት መቶ አርባ ሰባት ሺህ ብር) በልዩነት ጉዳዩ ደርሶብናል። ስለሆነም ቀሪውን 2980 ኩንታል ያስረክብን፤ ወይም ይህንኑ የዋጋ ልዩነት በጉዳት ኪሣራ ይክፈለን የሚል አቤቱታ አቅርቧል።

የአሁን አመልካች ለዚሁ የተከላሽ ከላሽ አቤቱታ የሰጠው መልስ ፍሬ ቃል

ለማስረከብ የገባሁት ስንዴ እኔ የማመርተውን ሳይሆን ከማህበሩ አባላት ወይም ከአርሶ አደሩ በግዥ የሚገኘውን ነው። ለተረከበው የስንዴ ዋጋ ባለመክፈሉ ምክንያት የስንዴ ዋጋ በመጨመሩ ምክንያት የቀሪውን የማስረከብ ተግባር እንዲያቆም ተገዷል። በውሉ አንቀጽ 13 እንደኛው ወገን የገባውን ግዴታ ሳይፈፅም ቢቀር ወይም ከአቅም በላይ የሆነ ችግር ሲያጋጥም ውሉን ማፍረስ ይቻላል። ለተረከበው 1020 ኩንታል ስንዴ በወቅቱ ክፍያ ለመፈፀም ባለመቻሉ ጊዜው ተራዘመ ጊዜው ሲራዘም የስንዴ ዋጋና የነዳጅ ዋጋ በመጨመሩ ለዚሁ ጭማሪ ምክንያት የሆነው እራሱ የተከላሽ ከላሽ ነው። ስለሆነም ለውሉ መፍረስ ምክንያት የሆነው እራሱ በመሆኑ በተከላሽ ከላሽነት ያቀረበው ክስ ተቀባይነት የለውም። የጠየቀውም የጉዳት ኪሣራ መጠን በማስረጃ የተደገፈ አይደለም በማለት ተከራክሯል።

ክርክሩ የቀረበለት ፍ/ቤትም ጉዳዩን ተመልክቶ የአሁን ተጠሪ የተረከበውን 1020(አንድ ሺህ ሃያ) ኩንታል ስንዴ ዋጋ ክፍያ ያልፈፀመ መሆኑን ስላመነ ዋጋውን ብር 168,300.00(አንድ መቶ ስድሳ ስምንት ሺህ ሦስት መቶ ብር) ከጥር 20 ቀን 1999 ዓ.ም ጀምሮ ከሚታሰብ ወለድ ጋር ለከላሽ ይክፈል፤

በሌላ በኩል የአሁን አመልካች ቀሪውን ስንዴ ባለማስረከብ በምክንያትነት የጠቀሰው የስንዴና የነዳጅ ዋጋ ጭማሪ ናቸው በሚል ስለመሆኑ እራሱ ለተከላሽ በ10/6/97 ዓ.ም የፃፈው ደብዳቤ አስረጂ በመሆኑ ምክንያት ከክፍያ መዘግየት ጋር የሚያያዝ አይደለም፤ በተጨማሪም የክፍያ መዘግየት ለውል ማፍረስ ምክንያት የሚሆነው በፍ/ብ/ሕ/ቁ 1788 እንደተመለከተው የክፍያው መዘግየት የውሉን መሠረታዊ ስምምነት የነካ ሲሆን ነው። በውላቸው አንቀጽ 8 ላይም የክፍያ መዘግየት የውሉን መሠረታዊ ስምምነት የሚነካ መሆኑ አልተመለከተም። ስለሆነም የክፍያ መዘግየት ውሉን ያፈርሳል የሚለውን ክርክር ፍ/ቤቱ አልተቀበለውም፤ በውሉ መሠረት ቀሪውን 2980(ሁለት ሺህ ዘጠኝ መቶ ሰማንያ) ኩንታል ስንዴ ያስረክብ፤ ወይም ደግሞ በአሁን ጊዜ ለአንድ ኩንታል ብር 150.00(አንድ መቶ ሃምሳ ብር) ስለመጨመሩ በቀረበው መረጃ መሠረት ለ2980 ኩንታል ብር 447,000.00(አራት መቶ አርባ ሰባት ሺህ ብር) ተከላሽ ለከላሽ ይክፈል በማለት ወስኗል።

በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት የአሁን አመልካች ያቀረበው የይግባኝ ክርክር በይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት ተቀባይነት ባለማግኘቱ ለዚህ የሰበር መዝገብ መነሻ የሆነውን የሰበር አቤቱታ አቅርቧል።

ሁለቱም ወገኖች በዚህ በሰበር ሰሚ ችሎት ደረጃ ያቀረቡት ክርክር ይዘት ከላይ ባጭር ባጭሩ በሥር ፍ/ቤት ያቀረቡትን ለመግለፅ ከተጠቀሰው በይዘቱ የተለየ አይደለም።

የጉዳዩ አመጣጥ ከላይ የተመለከተውን ሲሆን እኛም ጉዳዩን መርመረናል። እንደመረመርነውም የአሁን አመልካች በከላሽ ለውሉ መፍረስ ምክንያት የሆነው ገዥ መሆኑ ታውቆ ውሉ ይፍረስ ላስረከቡት ስንዴ ዋጋ ይክፈሉኝ በሚል እና የአሁን ተጠሪም በተከላሽ ከላሽነት እንደ ውሉ ቀሪውን ስንዴ ያስረክብኝ፤ የማያስረክብ ከሆነ በሻጭ ጉድለት ምክንያት የስንዴ ዋጋ በመጨመሩ የተነሳ የታየውን የዋጋ ጉድለት በጉዳት ኪሣራ ይክፈሉኝ በሚል ይከራከሩ እንጂ ሁለቱንም ወገኖች የሚያከራክራቸውን ነጥብ ለይቶ ለጉዳዩ ውሳኔ ለመስጠት አከራካሪው ነጥብ አንድ ነው። ይኸውም

እንደ ውሉ ሊፈፀም ያልቻለው በየትኛው ተዋዋይ ወገን ጉድለት የተነሣ ነው የሚለው ነው። ከዚህም ጭብጥ በመነሳት በታመነው እና የተረጋገጠውን ፍሬ ነገር መሠረት በማድረግ ከውላቸው አንቀጾች እና አግባብነት ካለው ድንጋጌ ጋር በማገናዘብ እንደተመለከትነው ፡-

የአሁን ተጠሪ በሁለት ተከታታይ ጊዜ ለተረከበው 1020(አንድ ሺህ ሃያ ኩንታል) ስንዴ ዋጋ ያለመክፈሉን የካደው ጉዳይ አይደለም ስላልጠየቀኝ እንጂ ጠይቆ ክፍያ አልተከለከለም የሚል ክርክር ያቅርብ እንጂ በውሉ እንደተመለከተው በየጊዜው ለሚረከበው ስንዴ ዋጋውን የመክፈል ግዴታ የተጣለበት ከመሆኑ በቀር የመክፈል ግዴታው በክፍያ ጥያቄ ላይ የተመሠረተ አይደለም። በመሆኑም ሻጭ በየጊዜው የተባለውን የስንዴ መጠን የማስረክብ ግዴታ ያለበትን ያህል ተጠሪም በገዥነት በየጊዜው ለሚረከበው የስንዴ መጠን ዋጋውን የመክፈል ተነፃፃሪ ግዴታ አለበት። ይህም የሻጭና የገዥ እንደቅደም ተከተሉ በየጊዜው የተሸጠውን ነገር የማስረክብና ዋጋውን የመክፈል ግዴታቸው ያለምንም ቅድመ ሁኔታ በውላቸው ላይ ተመልክቷል። በመሆኑም ይህ በየጊዜው ለሚረከበው ስንዴ ዋጋ የመክፈል ግዴታ መዘግየቱ ካላከራከረ የገዥ ብቸኛ ግዴታ በሽያጭ ለተረከበው ስንዴ ዋጋ መክፈል እንደመሆኑ መጠን ይህ የክፍያ መዘግየት በፍ/ብ/ሕ/ቁ 1784 በተደነገገውም ቢሆን የውሉን መሠረታዊ ስምምነት የነሳ ነው ከሚባል በቀር የሥር የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት የሰጠውን ትርጉም የሚከተል አይደለም። እንደውሉ አነጋገር ክፍያ የመፈፀም ግዴታ በየጊዜው በሚደረገው ርክክብ መሠረት እንጂ ገዥ ክፍያ ሳይፈፀም በውል ማብቂያ ጊዜ አጠቃሎ የመክፈል መብት ያለው ይመስል ከፊል ክፍያ የውሉን መሠረታዊ ስምምነት ሊነሳ አይችልም ወደ ሚለው መደምደሚያ የሚያደርስ አይደለም። በተለይም ሻጭ የሚሸጠውን ስንዴ ከማህበሩ አባል ከሌሎች አርሶአደሮች በመሰብሰብ በሽያጭ የሚያስተላለፍ መሆኑን ገልጾ ሲከራከር ለዚህ ማስተባበያ ክርክር ተጠሪ አለማቅረቡ በየጊዜው ለሚደረገው ርክክብ በወቅቱ ክፍያ የማግኘት መብትና ክፍያ የመፈፀም ግዴታ የውሉ መሠረታዊ የስምምነት ክፍል መሆኑን አመለካኝ ነው።

በውላቸው አንቀጽ 8 ላይ ገዥው በየጊዜው ለሚረከበው ስንዴ ዋጋውን የመክፈል ግዴታ ያለበት በመሆኑና አንደኛው ወገን የገባውን ግዴታ ሳይፈፀም በቀረ ጊዜ ለውል ማፍረሻ ምክንያት እንደሆነ በውሉ አንቀጽ 13 ላይ የተመለከተ በመሆኑ የገዥ ግዴታ አለመፈፀም ምን ውጤት እንደሚያስከትል በውላቸው ላይ የተቀመጠ ሲሆን፤ ይህ ስለመሆኑ በውላቸው በግልፅ አልሰፈረም እንኳ ቢባል በፍ/ብ/ሕ/ቁ 2278 እንደተመለከተው የተሸጠን ነገር የተረከበ ገዥ የሽያጩን ዋጋ ወዲያውኑ የመክፈል ግዴታ ያለበት በመሆኑና የሽያጩ ዋጋ ያልተከፈለው ሻጭ የተሸጠውን ነገር ሳያስረክብ በእጁ የማቆየት መብት የሚሰጠው ለመሆኑ የዚህ ድንጋጌ ግልባጭ ንባብ ስለሚያስረዳ በተለይም ግራ ቀኝ ከያዙት ውል አንፃር ለጉዳዩ ቀጥተኛ አግባብነት ባለው በፍ/ብ/ሕ/ቁ 2351(1) እንደተመለከተው ሻጭ በተከታታይ ለሁለት ጊዜ የተሸጠውን ስንዴ ሲያስረክብ በተጓዳኝ ገዥ የክፍያ ዋጋውን አለመክፈሉን እንዳረጋገጠ፤ በተከታታይ ለሚያስረክባቸውም ነገሮች ስለመክፈሉ ተገቢውን ስጋት የሚያሳድርና በዚህም የተነሣ ውሉን የማፍረስ መብት የሚሰጠው እንጂ ተጠሪ እንደሚለው

ተገዶ ቀሪውን ስንዴ እንዲያስረክብ ወይም ደግሞ ይህንኑ የማስረክብ ግዴታ የማይዋጣ ከሆነ የዋጋ ልዩነትን የመክፈል ግዴታ የሚጥልበት አይደለም።

በዚህ ሁሉ ምክንያት ግራ ቀኝ እንደገቡት የሽያጭ እና ግዥ ውል እንዳይፈፀም ምክንያት የሆነውን የግዴታ መንገድ የፈፀመው ገዥ እንጂ ሻጭ ያለመሆኑ ግራ ቀኝ ባቀረቡት ክርክር ማስረጃ ማረጋገጡን የሥር ፍ/ቤት ተቀብሎ ሆኖም ይህ የክፍያ ግዴታ አለመሟላት ዋናውን የስምምነት አካል የነካ አይደለም በሚል መነሻ ለውሉ መፍረስ ሻጭን ኃላፊ በማድረግ የሰጠው ትርጉም ለጉዳዩ አግባብነት ያላቸውን ከላይ የተመለከቱትን ድንጋጌዎች አፈፀፀም በአግባቡ ያላገናዘበ በመሆኑ በሥር ፍ/ቤቶች የተሰጠው ዳኝነት መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ሆኖ ተገኝቷል።

ው ሳ ኔ

1. የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት እና ይግባኝ ሰሚው ከፍተኛ ፍ/ቤት እንደቅደም ተከተሉ በኮ/መ/ቁ 6059 በ8/8/2000 እና በኮ/መ/ቁ 68877 ሐምሌ 09 ቀን 2001 ዓ.ም የሰጡት ውሳኔ እና ፍርድ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 348(1) መሠረት ተሻሽሎ ተወስኗል።
2. የግራ ቀኝ የሽያጭ ውል በገዥ በኩል የሚጠበቀውን የክፍያ ግዴታ ባለመፈፀም ምክንያት መፍረሱ ስለተረጋገጠ ሻጭ የአሁን አመልካች በሽያጭ ላስረከበው 1020(አንድ ሺህ ሃያ) ኩንታል ስንዴ ዋጋ ብር 168,300.00(አንድ መቶ ስድሳ ስምንት ሺህ ሦስት መቶ ብር) ክስ ከቀረበበት ጊዜ ጀምሮ ከሚታሰብ ህጋዊ ወለድ ጋር ገዥ /የአሁን ተጠሪ/ ይክፈል ብለናል።
3. ለስንዴው ሽያጭ እና ግዥ ውል መፍረስ ምክንያት ሆኖ የተገኘው ገዥ ለተረከበው 1020 ኩንታል ዋጋ ክፍያ በጊዜው ባለመክፈሉ የተነሣ በመሆኑ እንጂ በሻጭ በኩል በታየ የግዴታ አለመፈፀም ምክንያት ባለመሆኑ ሻጭ የአሁን አመልካች ለገዥው ለአሁን ተጠሪ ቀሪ ስንዴውን የማስረክብም ሆነ ቢያስረክብ ታዩ የተባለውን የዋጋ ልዩነት በጉዳት ኪሣራ መልክ የመክፈል ግዴታ የለበትም ብለናል።

በዚህ ሰበር ደረጃ ግራ ቀኝ ያደረጉት ክርክር ላስከተለው ውጭና ኪሣራ ግራ ቀኝ ይቻቻሉ።

የሥር ፍ/ቤቶች መዝገቦች በመጡበት ሁኔታ ይመለሱ።

መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ራ/ታ